

Elżbieta Kruszyńska

 <https://orcid.org/0000-0003-4028-3378>

 amela@umk.pl

UNIwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

 <https://ror.org/0102mm775>

„Napisałem książkę o sprawach dobrze
znanych i wam, i mnie” — „Emil
i detektywi” jako ponadczasowy model
powieści detektywistyczno-przygodowej
w kontekście prozy Adama Bahdaja

 <https://doi.org/10.15633/tes.11308>

ABSTRAKT

„Napisałem książkę o sprawach dobrze znanych i wam, i mnie” — „Emil i detektywi” jako ponadczasowy model powieści detektywistyczno-przygodowej w kontekście prozy Adama Bahdaja

Literatura detektywistyczna dla dzieci i młodzieży od dziesięcioleci pełni istotną rolę w obrębie literatury popularnej, łącząc funkcje rozrywkowe z wychowawczymi. Jednym z dzieł o charakterze prekursorskim w tym nurcie jest powieść „Emil i detektywi” autorstwa Ericha Kästnera, która wyznaczyła nowy kierunek rozwoju narracji detektywistyczno-przygodowej adresowanej do młodego czytelnika. Celem niniejszego opracowania jest analiza wybranych elementów tej powieści w kontekście potencjalnego wpływu, jaki wywarła ona na twórczość Adama Bahdaja — jednego z czołowych przedstawicieli polskiej literatury młodzieżowej XX wieku. Artykuł rekonstruuje wzorzec narracyjny ukształtowany przez Kästnera i śledzi jego obecność w utworach polskich autorów, poddając refleksji trwałość tego modelu oraz jego zdolność do adaptacji we współczesnych realiach kulturowych.

SŁOWA KLUCZOWE: literatura detektywistyczna dla młodzieży, Erich Kästner, Adam Bahdaj, funkcja wychowawcza literatury, intertekstualność w literaturze dziecięcej

ABSTRACT

“I wrote a book about things well known to both you and me” — “Emil and the detectives” as a timeless model of the detective-adventure novel in the context of Adam Bahdaj’s prose

Detective fiction for children and adolescents has held a prominent place in the realm of popular literature for decades, blending entertainment with educational purposes. Among the seminal works in this genre, “Emil and the detectives” by Erich Kästner stands out as a landmark text that redefined the adventure-detective narrative for young readers. This article aims to examine selected aspects of Kästner’s novel in the context of its potential influence on the literary output of Adam Bahdaj — one of the foremost authors of Polish youth literature in the 20th century. The study reconstructs the narrative model introduced by Kästner and explores its echoes in the works of Polish writers, with a particular focus on the durability and adaptability of this model in contemporary cultural settings.

KEYWORDS: detective fiction for young readers, Erich Kästner, Adam Bahdaj, educational function of literature, intertextuality in children’s literature

Wstęp, czyli spodnie¹

Literatura detektywistyczna dla dzieci i młodzieży od dziesięcioleci zajmuje istotne miejsce w kanonie literatury popularnej, pełniąc zarówno funkcję rozrywkową, jak i wychowawczą. Wśród dzieł o charakterze prekursorskim szczególne znaczenie przypisuje się powieści *Emil i detektywi* autorstwa Ericha Kästnera, która nie tylko wyznaczyła nowy kierunek w pisarstwie dla młodego odbiorcy, lecz również zainspirowała szereg pisarzy w innych krajach, w tym także twórców polskich. Jednym z autorów, którego prozę często zestawia się z utworem Kästnera, jest Adam Bahdaj – pisarz, który zyskał ogromną popularność dzięki literaturze przygodowo-detektywistycznej adresowanej do młodzieży.

Niniejsze opracowanie ma na celu ukazanie, w jaki sposób wybrane aspekty powieści *Emil i detektywi* mogły oddziaływać na twórczość Adama Bahdaja. Podjęta zostanie próba rekonstrukcji wzorca powieści detektywistyczno-przygodowej, wyłaniającego się z dzieła Kästnera, oraz analiza stopnia, w jakim polscy autorzy – w tym Bahdaj – adaptowali ten schemat na gruncie rodzimej literatury dziecięcej. W dalszej części pracy rozważone zostaną również czynniki, które przesądzają o trwałej atrakcyjności tego gatunku – jego klarowna forma, obecność treści wychowawczych oraz angażująca fabuła.

Rozważania te prowadzą także do pytania o aktualność i czytelniczy potencjał powieści Kästnera we współczesnym kontekście kulturowym. Zbadana zostanie możliwość odbioru *Emila i detektywów* przez dzisiejszą młodzież, wychowaną w świecie dynamicznie zmieniających się mediów, realiów społecznych i estetycznych. Uwzględnione zostaną również aspekty dydaktyczne obecne w utworze, których znaczenie może być oceniane odmiennie przez współczesnego czytelnika.

¹ Tytuły podrozdziałów zaczerpnęłam z fragmentu powieści *Emil i detektywi* dotyczącego powstawania historii o Emilu; E. Kästner, *Emil i detektywi*, Toruń 2010, s. 11.

Laska i krawat: bohater-detektyw w roli głównej (Emil i Paragon)

Zacznijmy od głównego bohatera. Emil Stołek (tłum. Karolina Kuszyk) – to wzorowy chłopiec (co wielokrotnie powtarza narrator); w opinii berlińskich stróżów prawa, dziennikarzy i przyjaciół – to „młodociany detektyw amator”, „mały detektyw” (s. 117)² i „Porządny chłopak, (który) robi, co do niego należy, i tyle!” (s. 136).

Bohatera poznajemy w wakacyjnych okolicznościach. Emil opuszcza rodzinne Neustadt, by odwiedzić swoją babcię mieszkającą w Berlinie. Na co dzień chłopiec żyje z matką w niewielkim miasteczku. Przed podróżą pociągiem otrzymuje od niej sto czterdzieści marek, które ma przekazać babci. Emil jest świadomy odpowiedzialności, jaka na nim spoczywa, dlatego przypina kopertę z pieniędzmi do wewnętrznej kieszeni marynarki i stara się nie zasnąć. Chłopiec budzi się już w Berlinie i ze zgrozą odkrywa, że pieniądze zniknęły. Szybko zaczyna podejrzewać o kradzież mężczyznę w meloniku, który podróżował z nim w tym samym przedziale. Emil natychmiast rusza za nim, by odzyskać gotówkę. Po drodze spotyka wielu ludzi, którzy bezinteresownie oferują pomoc – niczym w bajce magicznej – na drodze protagonisty pojawiają się pomocnicy, towarzyszący mu w drodze do szczęśliwego zakończenia. Cała sprawa staje się sensacją w stolicy, a Emil – dzięki sprytowi i odwadze – odzyskuje pieniądze i dodatkowo zdobywa nagrodę w wysokości tysiąca marek.

Emil to chłopiec bardzo zaradny i samodzielny – jest pracowity, sumien-ny, uczciwy i solidny w wypełnianiu obowiązków szkolnych i domowych oraz bardzo kocha swoją mamę. Jak na detektywa przystało odznacza się odwagą, co nie znaczy, że w trudnych chwilach nie jest po prostu małym, bezbronnym dzieckiem („Płakał z powodu pieniędzy. I na myśl o mamie” [s. 57]; „To miasto jest takie wielkie! A on taki mały” [s. 65]; „Czuł się bardzo, bardzo samotny” [s. 65]). Były to jednak tylko krótkie momenty słabości – chłopiec nie użala się zbyt długo nad sobą, lecz szybko przystępuje do działania (jest przedsiębiorczy i proaktywny!). Autor obdarza swojego bohatera wszystkimi niezbędnymi cechami młodego detektywa: logicznym myśleniem, umiejętnością zadawania pytań w toku rozumowania, bystrością umysłu, błyskawicznym reagowaniem w odpowiednich momentach, racjonalną oceną sytuacji, przewidywaniem

2 Wszystkie cytaty pochodzą z wydania: E. Kästner, *Emil i detektywi*, Toruń 2010; będą oznaczane numerami stron podanymi w nawiasie.

zachowania przestępcy, determinacją, zapałem i odwagą — aż wreszcie zdolnością do zdemaskowania złodzieja³.

Akcja powieści Adama Bahdaja *Wakacje z duchami* (1962) również rozgrywa się w wakacje i opowiada o przygodzie trzech warszawskich urwisów: Paragona, Mandżaro i Perełki. Chłopcy wraz z towarzyszką zabaw — Jolą — tropią w ruinach czternastowiecznego zamczyska podejrzane indywidua, które okazują się złodziejami dzieł sztuki.

Bohaterowie literaccy Bahdaja, podobnie jak Emil, są w wieku zbliżonym do wieku swoich odbiorców — to nastoletni detektywi, którzy mają do spełnienia ważne zadania i pełnią w konstrukcji powieści funkcję zarówno fabularną, jak i dydaktyczno-wychowawczą. Poznajemy ich zazwyczaj na pierwszych stronach utworu, a dominującą rolę w kreowaniu postaci odgrywa narrator. W toku wydarzeń ujawniają się kolejne cechy bohaterów. Dzięki ukazywaniu ich zachowania w określonych sytuacjach, relacji z innymi postaciami, stosunku do świata, a także poprzez specyficzny język wypowiedzi, stopniowo krystalizuje się pełna charakterystyka głównych postaci.

W każdej detektywistycznej powieści Bahdaja można wyróżnić: głównego bohatera-detektywa (głównych bohaterów-detektywów), którymi są nastoletni chłopcy i dziewczęta, negatywnych bohaterów dorosłych (przestępcy), pozytywnych bohaterów dorosłych oraz postacie poboczne czy epizodyczne, mające niewielki związek z główną fabułą. Podobnie dobierał swoich bohaterów w powieści o Emilu Kästner. Bahdaj jednak wzbogacał Kästnerowski szkielet powieści detektywistyczno-przygodowej o nowe elementy — na przykład o wątek, w którym część dorosłych bohaterów zostaje na początku niesłusznie poświadczona przez młodocianych detektywów o udział w przestępstwie. Dopiero w toku śledztwa po licznych perypetiach okazuje się, kto z podejrzanych jest prawdziwym przestępcą, a kto od początku stał na straży prawa.

Trójka protagonistów *Wakacji z duchami* — Paragon, Mandżaro i Perełka — reprezentuje różnorodne typy osobowości dziecięcej, co zostaje ukazane poprzez zróżnicowane reakcje i działania w obrębie fabuły. Szczególnie interesującą

3 Na temat cech i założeń powieści detektywistycznej i kryminalnej zob. m. in.: S. Barańczak, *Poetyka polskiej powieści kryminalnej*, „Teksty” 6 (1973); M. Czubaj, *Etnolog w Mieście Grzechu. Powieść kryminalna jako świadectwo antropologiczne*, Kraków 2010; A. Martuszczyńska, *Powieść kryminalna*, w: *Słownik literatury polskiej XX wieku*, red. A. Brodzka i in., Wrocław 1992; A. W. Nocuń, *Literatura sensacyjna*, w: *Literatura dla dzieci i młodzieży w procesie wychowania*, red. A. Przeclawska, Warszawa 1978.

postać jest Paragon, czyli Maniuś Tkaczyk, którego charakterystyka została zarysowana zarówno przez narratora, jak i przez współuczestników wydarzeń. Jego zachowania – na przykład opisana w narracji scena, w której „gwiżdże zawadiacko swoje ulubione Ri-fi-fi”⁴ – budują obraz bohatera dynamicznego, rezolutnego, a zarazem obdarzonego zdolnościami przywódczymi i interpersonalnymi. Postać ta wpisuje się w nurt pozytywnego „miejskiego sprytu” – literackiego motywu dziecięcej przebiegłości, która nie jest nacechowana moralnie negatywnie, lecz służy realizacji celów zgodnych z zasadami etycznymi. Chłopiec z łatwością nawiązuje nowe znajomości, jest bardzo ciekawy świata (oszołomiony tym, że pierwszy raz wyjechał z Warszawy – podobnie oszołomiony wyjazdem do Berlina był Emil), wytrwały i uparty w dążeniu do celu; nie poddaje się i nie załamuje chwilowymi niepowodzeniami. Najbardziej charakterystycznym rysem tej postaci jest język – ulubionym słówkiem Paragona jest „legalnie”, a dla potwierdzenia prawdziwości swoich słów często mówi: „jak ciocię kocham”; ma także wiele specyficznych powiedzonek na różne okazje.

Dzięki swemu ciętymu językowi i umiejętnościom perswazyjnym Paragon potrafi od każdego – bez względu na wiek i płeć – wydobyć przydatne w danej chwili informacje lub pomoc. Maniuś Tkaczyk to niezwykle charakterystyczna postać nadająca odpowiednie tempo akcji powieści, budująca niekiedy napięcie, a zarazem zawsze wywołująca uśmiech u czytelnika.

Kamizelka: pomocnicy

Zarówno Kästner, jak i Bahdaj konstruują wieloosobowe zespoły dziecięcych bohaterów, jednak czynią to w odmienny sposób. W twórczości Kästnera dominuje bohater zbiorowy, w dużej mierze anonimowy, choć niektórzy chłopcy–pomocnicy zostają wyróżnieni imieniem, nazwiskiem bądź przezwiskiem (na przykład Profesor). Natomiast u Bahdaja mamy do czynienia z wyrazistymi, indywidualnie scharakteryzowanymi postaciami młodocianych detektywów: obok Paragona istotne role odgrywają Mandżaro, Perełka oraz – w nieco mniejszym zakresie – Jola. Dziewczęca bohaterka Kästnera, Pony Kapelusik, opisywana jako „czarująca osóbką” (s. 22), będąca kuzynką Emila, pełni funkcję raczej marginalną, ograniczoną – mówiąc wprost – do przygotowywania

4 A. Bahdaj, *Wakacje z duchami*, Łódź 2009, s. 31.

kawy i drobnych prac domowych („Boże, tak bym chciała z wami zostać i parzyć wam kawę. Ale co robić? Porządna dziewczyna nie może włączyć się po nocy”, s. 90–91). Pomimo że Pony sprawia wrażenie postaci odważnej i rezydentnej, towarzyszy chłopcom jedynie z boku, oferując im wsparcie werbalne („Jestem z tobą – powiedziała. – Głowa do góry. Teraz to już nie przelewki. O Boże, jestem taka przejęta. Chyba zaraz pękne z emocji”, s. 108). Na uwagę zasługuje jej rola pośredniczki między chłopcami, zwłaszcza Emilem, a światem dorosłych – krewnymi młodego detektywa. Chociaż Bahdaj wyposaża swoje dziewczęce postaci w nieco większą sprawczość (jak w przypadku Krysi Cuchnowskiej, pseudonim „Dziewiątka”, z powieści *Kapelusz za sto tysięcy*), to w istocie, poza nielicznymi wyjątkami, również one funkcjonują głównie jako pomocniczki swoich chłopięcych rówieśników.

Zachowanie oraz kolejne działania podejmowane przez Emila i wspierających go chłopców przypominają metody pracy prawdziwych detektywów: obejmują one śledzenie, skradanie się, a także stosowanie forteli, takich jak przebranie się za boya hotelowego; „Należało zachować ostrożność jak na polowaniu. Emil rozejrzał się i dostrzegł na rogu kiosk z gazetami, za który wbiegł najszybciej, jak potrafił. Kryjówka między kioskiem a słupem ogłoszeniowym była doskonała. Chłopiec odstawił bagaż, zdjął czapkę i wytyżył wzrok” (s. 70). Kästner wyraźnie akcentuje znaczenie wzajemnej, bezinteresownej pomocy, współdziałania i solidarności. Podkreśla wagę działań zespołowych, idei wspólnoty oraz konieczność stawiania po stronie pokrzywdzonych i obrony wartości dobra. Młodzi bohaterowie traktują swoje zadanie śledzenia i ujęcia przestępcy z pełną powagą: skrupulatnie planują każdy etap działania, ustalają obowiązujące podczas akcji hasło („Emil”), prowadzą dyskusje, próbują przewidzieć ruchy złodzieja, dzielą się rolami i obowiązkami (organizując m.in. służby dyżurne) i konsekwentnie posługują się logicznym, dedukcyjnym rozumowaniem – podobnie jak Paragon i jego koledzy, którzy również wykorzystują mechanizmy „dekukcji”⁵. Słowem, dążą do tego, by działać jak prawdziwi detektywi.

W twórczości Adama Bahdaja, a zwłaszcza w kreacji młodych bohaterów-detektywów, wyraźnie dostrzegalny jest motyw przyjaźni i lojalności, które łączą postaci mimo istotnych różnic w ich temperamentach i osobowościach. Trójka protagonistów funkcjonuje jako zgrany zespół, którego relacje opierają się na

5 Główny bohater powieści Bahdaja – Paragon – zamiast „dedukcja” mówił „dekukcja”.

wzajemnym zaufaniu i jasno określonym wspólnym celu. Współpraca przebiega według uporządkowanego schematu – zadania są wyraźnie podzielone, a skuteczność działań świadczy o wysokim stopniu dojrzałości emocjonalnej, jak na bohaterów w wieku dorastania.

Bahdaj ukazuje swoich młodych detektywów jako postacie odważne, gotowe do pokonywania trudności zarówno fizycznych, jak i psychicznych, przy czym nie popadają one w schematyzm przesadnej bohaterskości. Doświadczenie strachu, połączone z fascynacją przygodą, zostało przedstawione w sposób realistyczny i z dużą psychologiczną wnikliwością.

Wizerunek młodocianego detektywa, zarówno w powieści Kästnera, jak i w twórczości Bahdaja, wyraźnie odwołuje się do postaci Sherlocka Holmesa – bohaterowie wyróżniają się logicznym myśleniem, skutecznym działaniem oraz odwagą, które prowadzą do zdemaskowania i ujęcia przestępcy. Młodzi detektywi budzą szacunek wśród rówieśników („Emil to ma łeb, patrzcie no! Jeszcze trochę, a przyznamy ci doktorat honoris causa. Cwany jak berlińczyk!” [s. 93]) oraz uznanie dorosłych (w przypadku Emila – berlińskich służb porządkowych), a niekiedy wręcz uwielbienie, jakim cichy, nieśmiały Perełka darzy charyzmatycznego Paragona.

Skarpetka i prawy but: przestępcy

W powieściach Adama Bahdaja portrety postaci dorosłych konstruowane są w sposób celowo uproszczony i nacechowany humorem. Autor świadomie posługuje się zabiegiem ironizacji, szczególnie w odniesieniu do postaci przestępców, których przedstawia z dystansem i z pewną dozą lekkości. Zamiast pogłębiać psychologiczną motywację antagonistów, Bahdaj akcentuje ich cechy zewnętrzne oraz nadaje im przezwiska, pochodzące zazwyczaj od młodych bohaterów pełniących funkcję detektywów.

Tego rodzaju charakterystyka sprawia, że dorośli złoczyńcy tracą swoją groźną aurę i wpisują się raczej w konwencję literatury przygodowej o łagodnym, rozrywkowym charakterze niż w realistyczny obraz świata przestępczego. Ograniczenie informacji o ich motywacjach czy przeszłości dodatkowo podkreśla dominującą w utworach perspektywę dziecięcych narratorów i bohaterów – to oni decydują, które cechy antagonistów są istotne i jak powinny być postrzegane. Zabieg ten pozwala Bahdajowi nie tylko zarysować wyraźny

kontrast między światem dorosłych a światem dziecięcym, lecz także wzmocnienia komiczny i przyjazny klimat jego powieści.

Erich Kästner natomiast przedstawia postać dorosłego przestępcy w sposób poważniejszy. Zarówno narrator, jak i dziecięcy bohaterowie nadają złodziejowi szereg określeń, których nacechowanie ewoluuje od neutralnych — jak „jegomość w sztywnym kapeluszu” — po wyraźnie wartościujące i negatywne: „typpek”, „delikwent”, „łajdak” czy wręcz „świnia, która go okradła”. Bohater opisywany jest także poprzez cechy fizyczne, które dopełniają jego nieprzyjemny wizerunek — zgodnie z konwencją literatury detektywistycznej dla dzieci przestępca ma odpychającą aparycję: „Miał podłużną twarz, cienki czarny wąsik, mnóstwo zmarszczek wokół ust, a uszy bardzo wąskie i odstające” (s. 48). W ten sposób Kästner nadaje negatywnemu bohaterowi wyrazisty, niemal groteskowy rys, który ułatwia młodym czytelnikom moralne rozpoznanie i osąd jego działań.

Kapelusz, marynarka i okulary, czyli wnioski końcowe

Bez wątpienia można stwierdzić, że Adam Bahdaj, podobnie jak inni polscy autorzy tworzący literaturę detektywistyczną dla dzieci w XX wieku — na przykład Edmund Niziurski czy Zbigniew Nienacki — świadomie czerpali z wzorca zaproponowanego przez Ericha Kästnera w powieści *Emil i detektywi*. Kästner, mając na uwadze dziecięcego odbiorcę, konstruował swoje utwory z myślą o jego potrzebach psychicznych, poznawczych i wychowawczych. Ten model narracji wywarł istotny wpływ na kształtowanie się schematów fabularnych, typów bohaterów oraz organizacji świata przedstawionego w późniejszych dziełach literatury dziecięcej o tematyce kryminalnej.

Charakterystyczną cechą tej tradycji narracyjnej jest całkowity brak scen drastycznych, brutalnych czy krwawych, które — zgodnie z ówczesnymi przekonaniem pedagogicznymi — mogłyby wzbudzać lęk i wywoływać negatywne skutki w psychice młodego odbiorcy. Zamiast tego autorzy, w tym Bahdaj, budują fabuły oparte na dynamicznie prowadzonych wątkach detektywistycznych, nierzadko wzbogaconych o elementy humorystyczne lub groteskowe, a przy tym niosących treści edukacyjne i wychowawcze, mocno osadzone w realiach społecznych, politycznych i obyczajowych swoich czasów. Pomimo upływu lat i zmieniającego się kontekstu kulturowego *Emil i detektywi* pozostaje utworem,

który może wciąż stanowić atrakcyjną i wartościową propozycję lekturową dla współczesnego młodego czytelnika.

Niektóre z wątków przedstawionych w tej historii dziś już raczej trudno sobie wyobrazić: np. to, że mały chłopiec samotnie podróżuje pociągiem, w dodatku z pieniędzmi w kieszeni. Język utworu i przedstawione w nim realia są nieco archaiczne. Zatem czy powieść nie przystaje już do naszych czasów i jest nieaktualna? To tylko pozorne wrażenie, ponieważ *Emil i detektywi* to tak naprawdę opowieść o odwadze, umiejętności odnajdywania się w trudnej sytuacji i radzenia sobie z kłopotami, to ponadczasowa historia o sile przyjaźni, współpracy i bezinteresownej pomocy.

W prezentowanej w niniejszym artykule młodzieżowej odmianie prozy kryminalnej, stanowiącej specyficzne połączenie narracji sensacyjno-detektywistycznej z elementami prozy obyczajowej, dominuje ton lekki i humorystyczny. Przedstawiona rzeczywistość literacka często zostaje ukazana z dystansem, a żartobliwa konwencja nadaje utworom charakter zbliżony do groteski. Tego rodzaju stylistyka niejednokrotnie służy również celowej parodii klasycznych wzorców gatunku kryminału.

Twórcy tej odmiany literatury popularnej, świadomi potrzeb i oczekiwań młodego odbiorcy, dbają nie tylko o atrakcyjną formę narracyjną, lecz także o wymiar edukacyjny. Utwory te, mimo swej rozrywkowej formuły, realizują funkcję wychowawczą – promują określone wartości, wzmacniają postawy etyczne oraz zachęcają do samodzielnego myślenia i aktywności intelektualnej. W ten sposób literatura młodzieżowa o charakterze kryminalnym łączy walory estetyczne i poznawcze z funkcją pedagogiczną⁶.

Zarówno Adam Bahdaj, jak i Erich Kästner należą do grona autorów, którzy w swojej twórczości adresowanej do młodzieży umiejętnie łączą elementy literatury sensacyjno-detektywistycznej z walorami dydaktycznymi. Reprezentowana przez nich odmiana „młodzieżowego kryminału” opiera się na wyrazistej strukturze przygodowej, w której nie brakuje napięcia, zagadki i zwrotów akcji, jednak ton narracji cechuje się lekkością, humorem i dystansem wobec konwencji gatunku.

W powieści Kästnera *Emil i detektywi* literacka przestrzeń miasta – Berlina – zostaje przekształcona w pole gry detektywistycznej, prowadzonej przez grupę dzieci. Główny bohater, Emil Tischbein, zmuszony jest podjąć śledztwo

6 S. Frycie, *Literatura dla dzieci i młodzieży w latach 1945-1970*, t. 1: *Proza*, Warszawa 1978, s. 281–289.

po tym, jak zostają mu skradzione pieniądze przeznaczone dla babci. Choć sytuacja wydaje się poważna, autor nie rezygnuje z humorystycznych akcentów — przestępca otrzymuje przewisko, akcję cechuje lekkość, a relacje między bohaterami opierają się na współpracy, solidarności i wzajemnym zaufaniu. Wspólne działanie grupy rówieśników buduje nie tylko napięcie narracyjne, ale także model zachowań oparty na etyce, zaangażowaniu społecznym i odwadze cywilnej.

Analogiczne cechy odnaleźć można w twórczości Adama Bahdaja, szczególnie w takich utworach jak *Wakacje z duchami* czy *Podróż za jeden uśmiech*. Bohaterowie Bahdaja — Paragon, Mandżaro i Perełka — prowadzą własne śledztwa lub uczestniczą w przygodach o charakterze quasi-kryminalnym, zachowując przy tym autentyczność emocjonalną i dziecięcą perspektywę. Bahdaj, podobnie jak Kästner, nie wprowadza drastycznych scen ani brutalnych konfrontacji. Przestępcy są często przerysowani, obdarzeni charakterystycznymi przydomkami i opisywani z przymrużeniem oka. Taka konstrukcja służy nie tylko złagodzeniu napięcia, ale także wywołaniu efektu komicznego, bliskiego parodii klasycznego kryminału.

Obaj autorzy wykazują wyraźną troskę o młodego odbiorcę, dbając nie tylko o atrakcyjność i dynamikę fabuły, lecz także o formacyjne walory literatury. Promowane są w ich utworach postawy samodzielności, odwagi, przyjaźni oraz odpowiedzialności, co czyni z tych tekstów nie tylko źródło rozrywki, lecz także narzędzie kształtowania kompetencji moralnych i społecznych młodego czytelnika. W ten sposób twórczość Kästnera i Bahdaja spełnia podwójną funkcję: z jednej strony bawi, z drugiej — wychowuje, wpisując się w tradycję literatury dydaktyczno-przygodowej o silnym wymiarze wartościującym.

Bibliografia

- Bahdaj A., *Wakacje z duchami*, Łódź 2009.
Barańczak S., *Poetyka polskiej powieści kryminalnej*, „Teksty” 6 (1973).
Czubaj M., *Etnolog w Mieście Grzechu. Powieść kryminalna jako świadectwo antropologiczne*, Kraków 2010.
Frycie S., *Literatura dla dzieci i młodzieży w latach 1945-1970*, t. 1: *Proza*, Warszawa 1978.
Kästner E., *Emil i detektywi*, Toruń 2010.

Kruszyńska E., *Między zabawą a dydaktyką. Literacka twórczość Adama Bahdaja dla dzieci i młodzieży*, Toruń 2017.

Martuszevska A., *Powieść kryminalna*, w: *Słownik literatury polskiej XX wieku*, red. A. Brodzka i in., Wrocław 1992.

Nocuń A. W., *Literatura sensacyjna*, w: *Literatura dla dzieci i młodzieży w procesie wychowania*, red. A. Przecławska, Warszawa 1978.